

Special attention is paid to the phenomenon of immigration to the European Union and the popularity of the English language among the immigrants. The influence of the probable Brexit on the spread of English in the EU and the formation of the separate European variant of the English language is analyzed.

Key words: European variant of the English language, nativization, lingua franca.

УДК 811.11'42

Ольга Дмитрук[□]

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті здійснено аналіз особливостей міжкультурної комунікації, зокрема серед студентів, які навчаються за програмами академічної мобільності. Доведено, що програми академічної мобільності мають позитивні риси, серед яких – опанування іноземної мови, набуття міжкультурного досвіду та міжкультурної компетенції, а також негативні – важка академічна адаптація, акультураційний стрес, проблеми з самоідентифікацією. порушену проблему розглянуто крізь призму теорії класифікації культур та самоідентифікації мовців, що опиняються в іншомовному середовищі. Вивчено взаємообумовленість таких явищ, як мова, культура та ідентичність, а також способи їх відображення в процесі навчання студентів за кордоном. Увагу акцентовано на національній картині світу, яка зазнає впливу на когнітивному рівні через акультураційний стрес. Описано механізм міжкультурного переходу, який, з одного боку, включає в себе стрес та подолання стресу, а, з іншого боку, вивчення культури та набуття культурно-специфічних навичок. Проблеми з початковою адаптацією в ході міжкультурного переходу ведуть до стабільного покращення та завершуються засвоєнням специфічних для культури навичок, необхідних для функціонування в нових умовах. Психологічні проблеми, які виникають у студентів, що навчаються в іншій країні за програмами академічної мобільності, пов'язані, перш за все, з мовою та мовними бар'єрами, а також з академічними труднощами та проблемами в соціальній сфері. Доведено, що недостатньо високий рівень володіння іноземною мовою впливає на ефективність навчання, що робить академічну успішність студентів значно нижчою, ніж у рідній країні. Це, в свою чергу, викликає зміщення фокусу уваги з академічної сфери в бік самовизначення та пошуку власної ідентичності. Стрес від проходження соціальної та культурної адаптації є неминучим, тому студентам, що навчаються в іншій країні, необхідно не лише опановувати іноземну мову, а й розвивати гнучкість мислення й здатність адаптуватися до нових умов життя. Готовність до труднощів є запорукою ефективної адаптації студентів до мови і культури іншої країни.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, академічна мобільність, класифікація культур, акультураційний стрес, міжкультурний перехід.

Постановка наукової проблеми та її значення. Для сучасного суспільства характерною є тенденція до глобалізації, один з аспектів якої – академічна мобільність у сфері вищої освіти. Міжкультурна комунікація в цій сфері має свої характерні риси та труднощі для студентів, що навчаються за кордоном. Для ефективного проходження міжкультурного переходу та подолання акультураційного стресу необхідно враховувати особливості іншої культури та мовного середовища.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблема міжкультурної комунікації перебуває в центрі уваги великої кількості лінгвістів, серед яких С. Бохнер, Е. Гол, Г. Гофстеде, А. Фурнхем та ін. Академічна мобільність розглядалась такими дослідниками, як Д. Аба, Т. Грімшо, Е. Кабахідзе, Б. Малінкродтом та ін. Однак досі бракує представлення цілісної картини особливостей міжкультурної комунікації у сфері вищої освіти для студентів, що навчаються за програмами академічної мобільності.

Метою статті є вивчення особливостей міжкультурної комунікації у сфері вищої освіти, що зумовлює такі **завдання:** аналіз особливостей міжкультурної комунікації; висвітлення проблем, що виникають у студентів, які навчаються за програмами академічної мобільності; визначення механізмів подолання академічної та міжкультурної адаптації.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Міжкультурне спілкування – це не лише потреба, а й запорука успіху в сучасному

плюралістичному суспільстві. Володіння навичками міжкультурної комунікації збільшує успіх у ділових стосунках міжнародного рівня, забезпечує продуктивні міжособистісні контакти та зменшує взаємне нерозуміння [25].

Такі програми академічної мобільності, як Erasmus, є безцінними схемами, які надають студентам широкий практичний досвід міжкультурного спілкування. Мобільність допомагає студентам випробувати новий спосіб життя та мислення, перебуваючи в інших країнах. У літературі проаналізовано позитивний зв'язок між міжкультурним досвідом та міжкультурною компетенцією [16; 23]. Очевидно, що сама по собі участь у програмі обміну – це вже навчання, “одне лише перебування в новому середовищі – це своєрідне навчання” [23, с. 112]. Однак існує й інша точка зору, згідно з якою навчання в новому середовищі може не завжди бути простим, оскільки попередній досвід досить сильно впливає на формування нової картини світу в ході міжкультурної взаємодії. Іншими словами, міжкультурний досвід студентів впливає на їх компетентність у міжкультурних відносинах досить опосередковано [3, с. 488].

Для опису когнітивних, афективних та поведінкових змін, які відбуваються зі студентами, що навчаються за програмами міжнародного обміну, застосовано терміни “пристосування” та “адаптація”. Академічне пристосування, яке розуміють як адаптацію до вимог академічного життя, включаючи стилі викладання та навчання у приймаючому університеті, та адаптація, яка знаходить своє відображення в академічних досягненнях, є фокусом уваги дослідження, оскільки іноземні студенти перебувають за кордоном із метою отримання вищої освіти [27]. У літературі “міжкультурний перехід”, як правило, концептуалізований у межах однієї з двох перспектив: стрес та адаптація або вивчення культури. Моделі, що розглядають стрес та адаптацію, висвітлюють значення змін у житті іноземця під час міжкультурного переходу та “аккультураційного стресу”, який викликає міжкультурний перехід. Вважають, що для подолання цього аккультураційного стресу необхідні когнітивна оцінка ситуації та стратегії подолання. З іншого боку, культурологічний підхід підкреслює важливість вивчення найважливіших культурних характеристик нового середовища [9] і концептуалізує міжкультурний перехід як досвід, що сприяє зростанню. Тобто після проблем з початковою адаптацією відбувається стабільне покращення, коли студент засвоює специфічні для культури навички, необхідні для ефективного функціонування в нових умовах [27].

Для того, щоб ефективно працювати в новому академічному середовищі (тобто відповідати вимогам програми навчання), студенти повинні застосовувати стратегії подолання труднощів, щоб звикнути до нових академічних вимог та практик, загальноприйнятих у новому університетському середовищі. У випадку програм післядипломної освіти тривалістю в один рік, цей процес має відбуватися швидко, оскільки від студентів очікують опанування насиченої робочої програми протягом відносно короткого періоду часу [28, с. 549].

З'ясовуючи взаємозв'язок між міжкультурною компетенцією та досвідом, важливо пояснити значення міжкультурності. Із часу висловлювання Едварда Голла [12], що культура – це комунікація, а комунікація – це культура, лінгвістичні дослідження чітко відрізняли національну культуру на основі ролі комунікації. Особливий акцент робили на класифікації культур із високим та низьким контекстом [6; 12]. Інший розподіл культур, який часто згаданий у дослідженнях із комунікації, – це опис варіацій індивідуалістичних та колективістських культур Гофстеда [14]. Так, індивідуалістичні культури, як правило, виходять із загальноприйнятої думки, що особисті цілі та інтереси важливіші, ніж групові інтереси, у той час, як колективістські культури вважають себе, перш за все, частиною організації.

Згідно з вищезгаданими теоріями, культуру часто характеризують з точки зору створення відмінностей у способі надсилання та отримання повідомлень. Отже, більшість авторів у міжкультурному спілкуванні стверджують, що культура є визначальною у процесі кодування повідомлень, вибору засобів для їх передачі, а також способів інтерпретації повідомлень. Це означає, що при передачі повідомлення в умовах міжкультурного спілкування культура може функціонувати як своєрідний бар'єр, який може змінити вихідне значення. Людина не може

вірно тлумачити або прогнозувати поведінку незнайомих людей, не розуміючи їхні культурні фільтри [11]. Тобто проблеми виникають, коли реципієнт інтерпретує повідомлення відповідно до власної культурної системи координат, що може спричинити різну інтерпретацію вихідного повідомлення [12; 26]. Іншими словами, міжкультурна комунікація ускладнена, коли реципієнт не може адекватно декодувати повідомлення, оскільки застосовує цінності та норми однієї культури, щоб пояснити поведінку комунікативів, що належать до іншої культури. Щоб протидіяти такому дисфункціональному результату у комунікації, треба знати та розуміти культурні фактори, які піддані дисперсії [26]. Суть полягає в тому, що чим більше знань комунікант отримує про іншу культуру, тим більше він може пристосуватися до її системи координат, і тим ближче він стає до вірного розуміння вихідного повідомлення.

Міжкультурність комуніканта передбачає визнання його належності до певної культури та розуміння того, що він формований своєю культурою, так само як і інші комуніканти сформовані їх культурою [4]. Це визначення зосереджує увагу на прийнятті розбіжностей та розумінні культурних пресупозицій, які є однією з передумов для формування міжкультурної компетенції. Контакти з іншою культурою призводять до саморефлексії, і результатом таких контактів є самонавчання. Більше того, студенти, які мають попередній міжкультурний досвід, більш відкриті та шанобливі до поведінки різних культур. Повага, толерантність, відкритість, рефлексія та готовність дізнаватися нове про себе та інших – це лише деякі з навичок, необхідних для розвитку міжкультурної компетенції. Досвід має безпосередній позитивний вплив на ці поведінкові риси і тим самим опосередковано сприяє розвитку міжкультурної комунікативної компетенції.

Завдяки спостереженню та взаємодії студенти поступово формують розуміння того, як влаштований навчальний процес, і які закономірності можна прослідкувати у звичайному повсякденному житті [23, с. 114].

Мова тісно пов'язана з самоідентифікацією [10, с. 266]. Вона виступає найважливішим джерелом символічного значення, індикатором особистості людини і відіграє ключову роль у соціальному конструюванні особистості.

Досить велика кількість досліджень присвячена взаємодії мови, культури та ідентичності [17; 21; 22]. Аналізуючи зазначену проблему, дослідники вивчають, як самоідентифікація студента, який перебуває в середовищі іншої мови, може потрапити під загрозу. Деякі студенти можуть мати позитивне самосприйняття (наприклад, жвавий, дотепний, “крутий”) у межах своєї рідної мовної групи. Однак, потрапивши в іншомовне середовище вони можуть зрозуміти, що не здатні чітко формулювати свої думки чи бажання іншою мовою. Вони не можуть жартувати, у них не вистачає влучних слів, коли вони висловлюють свої почуття, і вони не можуть йти на зустріч, коли співрозмовник намагається їм допомогти, відчувачи психологічні проблеми останніх. Почуття знесилення та розчарування змушує їх відчувати, що їх “справжнє Я” втрачається, і що іншомовна культура нав'язує їм “фальшиву особистість”. Отже, ті, хто зазнає нестачу спілкування рідною мовою через життя в новій країні, також переживають кризу самоідентифікації [22, с. 13].

Студенти, чия рідна мова відрізняється від мови навчання, демонструють відносно слабкі результати. Фокус уваги зміщений у бік самовизначення, пошуку своєї ідентичності в багатомовному суспільстві, де певні варіанти ідентичності є більш цінними, ніж інші, і де окремі особи та групи меншин можуть користуватися або, навпаки, неохоче використовувати певні мови, різновиди мов або мовних форм у боротьбі за закріплення прав на певну ідентичність [21, с. 3].

Академічні успіхи іноземних студентів пов'язані з рівнем володіння мовою, адаптацією до відмінностей у методах і підходах до навчання, сприйнятливостю студента до нового соціокультурного середовища, гнучкістю мислення і здатністю адаптації до нових умов життя, стресостійкістю. Отже, для успішної інтеграції в освітній процес студентам необхідно пройти соціальну і культурну адаптацію в новій країні й університеті для зниження рівня психологічного стресу й повноцінного, продуктивного занурення в освітній процес [1, с. 68].

Процес сприйняття представниками різних культур один одного є обов'язковою складовою частиною міжкультурної комунікації й передбачає взаємопізнання представниками різних лінгвокультурних спільнот. Пізнання представників різних культур один одного здійснюється на основі сприйняття і розуміння їх поведінкових характеристик, формування уявлень про їх наміри, думки, здібності, емоції, установках, що є основою для встановлення з ними узгоджених дій і особливого роду стосунків.

Мова наділяє носія специфічною національною картиною світу, яка найяскравіше втілена в концептах. Когнітивна картина світу є ментальним образом навколишнього світу, сформованим когнітивною свідомістю етносу в процесі розумової діяльності. Іншими словами, когнітивної картиною світу можна вважати сукупність концептосфер і заданих стереотипів свідомості, утверджених культурою [2].

Отже, студенти, які знаходяться в іншій країні за програмами академічної мобільності, стикаються з низкою психологічних проблем. Згідно з дослідженнями, у студентів виникають різні психічні та особисті проблеми, включаючи мовні бар'єри, академічні труднощі, фінансові негаразди, міжособистісні проблеми з місцевими студентами, расову / етнічну дискримінацію, втрату соціальної підтримки, відчуження і тугу за батьківщиною.

Розглянемо основні бар'єри, з якими стикаються іноземні студенти, незалежно від країни походження та навчання.

Перш за все, зважаючи на мету перебування в іншій країні, слід відзначити академічні бар'єри, характерні для студентів-іноземців. У них виникають труднощі в спілкуванні з викладачами у зв'язку з культурними відмінностями і різницею в пропонованих до навчання вимогах, які значно відрізняються від звичного способу навчання в рідному університеті.

Також, як правило, студенти-іноземці потрапляють у своєрідну ізоляцію від однокурсників (характерна ситуація для програм академічної мобільності, коли іноземний студент приєднується до групи регулярних студентів) і у вільний від навчання час [1, с. 65].

Мовні труднощі є найбільш складною проблемою для більшості іноземних студентів, оскільки відсутність навичок володіння іноземною мовою, як правило, впливає на академічну успішність студентів, а академічні труднощі, у свою чергу, впливають на їх психологічну адаптацію [17]. Переважно це характерно для студентів, які не можуть вільно виражати свої думки в академічному середовищі іншою мовою, однак мають високі академічні досягнення у своїх країнах. Більш того, мовні бар'єри часто перешкоджають студентам, що беруть участь у міжнародних програмах обміну, спілкуватися з іншими студентами [13]. Через численні потенційні труднощі, спричинені мовними проблемами, іноземні студенти переживають серйозний акультураційний стрес.

Міжкультурні контакти є важливим чинником для засвоєння та покращення знань іноземної мови студентами. Знання іноземної мови є обов'язковою передумовою розвитку міжкультурних навичок [20]. Тому засвоєння іноземних мов та основ міжкультурної комунікації є невіддільними процесами [7]. Вивчення іноземної мови частково належить до області мови та культури, їх взаємодії. Вивчаючи іноземні мови, студенти водночас починають цікавитися міжкультурною тематикою. Відсутність знань іноземної мови є перешкодою для успішного міжкультурного спілкування. Дослідження свідчать про те, що невпевненість студентів у своїх здібностях стосовно навичок володіння мовою та необізнаність зі способами навчання в англійських університетах були факторами, які спричиняли почуття відчуження протягом всього навчання [24, с. 470].

Окрім мовних труднощів, міжкультурні відмінності в соціальній взаємодії також можуть заважати міжнародним студентам формувати тісні зв'язки з місцевими студентами та викликати акультураційний стрес [1, с. 69]. Йдеться про різні комунікативні моделі, коли студентам доводиться стикатися з різними стилями спілкування і з ситуативними відмінностями в поведінці не тільки в процесі навчання, а й в процесі життя в новому соціумі за межами навчального процесу, що викликає певні труднощі й незручності, а також культурні бар'єри,

зокрема, культурний шок, коли студенти стикаються з відмінностями в системі цінностей, поведінковій та комунікативній моделях, відмінностями в культурному коді і знаковій системі в процесі комунікації, особливостях міжособистісного спілкування.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, студенти, які навчаються за кордоном, мають розвивати навички гнучкого мислення, а також бути готовими до постійного оновлення знань та світогляду. При цьому запорукою ефективного пристосування є швидкість зміни стратегій у залежності від ситуації. Ефективна адаптація підвищує якість і рівень навчання іноземних студентів, забезпечує високу вмотивованість оволодіння знаннями, вміннями і навичками. Перспективним є подальше дослідження основних етапів мовної адаптації іноземних студентів під час навчання в українських університетах на різних курсах.

Джерела та література

1. Кабахидзе Е. Л. К вопросу о социокультурной адаптации иностранных студентов / Е. Л. Кабахидзе, А. Ю. Сувинова // Академическая мобильность студентов: качество программ, социокультурная адаптация, влияние на профессиональный и личностный рост студента : сборн. статей. – М. : МГПУ, Канцлер, 2017. – С. 63–74.
2. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ: Восток–Запад, 2010. – 54 с.
3. Aba D. Addressing intercultural experience and academic mobility in higher education / Diler Aba // Journal of Intercultural Communication Research. – 2016. – С. 487–502.
4. Bredella L. For a flexible model of intercultural understanding / L. Bredella // Intercultural experience and education / G. Alred, M. Byram, & M. Fleming. – Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney : Multilingual Matters, 2003. – P. 15–31.
5. Buchan N. Let's get personal: An international examination of the influence of communication, culture and social distance on other regarding preferences / N. Buchan, E. Johnson, R. Croson. // Journal of Economic Behavior & Organization. – 2006. – №60. – P. 373–398.
6. Chen G. Foundations of intercultural communication / G. Chen, W. Starosta. – Boston, MA: Allyn & Bacon, 1998. – 352 p.
7. Davcheva L. Learning to be intercultural / L. Davcheva // Intercultural experience and education / G. Alred, M. Byram, & M. Fleming. – Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney : Multilingual Matters, 2003. – P. 51–67.
8. Euler H.-P. & Rami U. Beruflich erfolgreicher durch Auslandsaufenthalte während des Studiums / H. Euler, U. Rami. – Linz : Trauner Verlag, 2006. – 289 p.
9. Furnham A. Culture shock: psychological reactions to unfamiliar environment / A. Furnham, S. Bochner. – London : Methuen, 1986. – 298 p.
10. Grimshaw T. "Where am I from?" "Where do I belong?": The negotiation and maintenance of identity by international school students / T. Grimshaw, C. Sears. // Journal of Research in International Education. – 2008. – P. 259–278.
11. Gudykunst W. Communicating with strangers: An approach to intercultural communication / W. Gudykunst, Y. Kim. – New York, NY : McGraw-Hill, 1997. – 444 p.
12. Hall E. The silent language / Edward Hall. – New York : Doubleday, 1959. – 217 p.
13. Hayes R. L. Coming to America: Developing social support systems for international students / R. L. Hayes, H. R. Lin. // Journal of Multicultural Counseling and Development. – 1994. – № 22. – P. 7–16.
14. Hofstede G. Cultures and organizations: Software of the mind / G. Hofstede. – London : McGraw-Hill, 1991. – 434 p.
15. Kim Y. Y. Inquiry in intercultural and development communication / Y. Y. Kim. // Journal of Communication. – 2005. – P. 554–577.
16. Krajewski S. Developing intercultural competence in multilingual and multicultural student groups / S. Krajewski. // Journal of Research in International Education. – 2011. – P. 137–153.
17. Lin A. M. Problematizing Identity: Everyday Struggles in Language, Culture and Education / Angel M. Y. Lin. – New York : Lawrence Erlbaum, 2007. – 392 p.
18. Lin J.-C. G. Asian international students' adjustment: Issues and program suggestions / J.-C. G. Lin, J. K. Yi. // College Student Journal. – 1997. – №31. – P. 473–479.
19. Loosemore, M., Lee P. Communication problems with ethnic minorities in the construction industry / M. Loosemore, P. Lee. // International Journal of Project Management. 2002. – № 20. – P. 517–524.
20. Olson C. Global competency and intercultural sensitivity / C. Olson, K. Kroeger. // Journal of Studies in International Education. – 2001. – № 5. – P. 116–137.
21. Pavlenko A. Negotiation of Identities in Multilingual Contexts / A. Pavlenko, A. Blackledge. – Clevedon : Multilingual Matters, 2004. – 349 p.

22. Pellegrino V. A. Study Abroad and Second Language Use: Constructing the Self / Valerie Aveni Pellegrino. – Cambridge : Cambridge University Press, 2005. – 188 p.
23. Roberts C. Ethnography and cultural practice: Ways of learning during residence abroad / C. Roberts // Intercultural experience and education / G. Alfred, M. Byram, & M. Fleming. – Clevedon : Multilingual Matters, 2003. – P. 102–114.
24. Schweisfurth M. Exploring the experiences of international students in UK higher education: Possibilities and limits of interculturality in university life / M. Schweisfurth, Q. Gu. // Intercultural Education. – 2009. – № 20. – P. 463–473.
25. Teng L. Y.-W. A Cross-cultural communication experience at a higher education institution in Taiwan [електронний ресурс] / Teng L. Y.-W. // Journal of Intercultural Communication. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <https://immi.se/intercultural/nr10/teng.pdf>.
26. Varner I. Intercultural communication in the global workplace / I. Varner, L. Beamer. – New York, NY : McGraw-Hill, 2011. – 503 p.
27. Ward C. The psychology of culture shock / C. Ward, S. Bochner, A. Furnham. – Hove : Routledge, 2001. – 371 p. – (2nd ed.).
28. Young T. J. The effects of cross-cultural communication education on international students' adjustment and adaptation / T. J. Young, A. Scharner. // Journal of Multilingual and Multicultural Development. – 2014. – № 35. – P. 547–562.

References

1. Kabakhidze, E. L. 2017. "K voprosu o sotsyokulturnoi adaptatsyy ynostrannykh studentov". *Akademicheskaya mobilnost studentov: kachestvo programm, sotsiokulturnaya adaptatsiya, vliyaniye na professionalnyy lichnostnyy rost studenta*. M. : MHPU, Kantsler, 63–74.
2. Popova, Z. D. 2010. *Kognitivnaya lingvistika*. M. : AST: Vostok–Zapad.
3. Aba, D. 2016. "Addressing Intercultural Experience and Academic Mobility in Higher Education". *Journal of Intercultural Communication Research* 45(6): 487–502.
4. Bredella, L. 2002. "For a Flexible Model of Intercultural Understanding". *Intercultural Experience and Education* 31–49. doi:10.21832/9781853596087-006.
5. Buchan, N. R., Johnson, E. J., & Croson, R. T. 2006. "Let's get personal: An international examination of the influence of communication, culture and social distance on other regarding preferences". *Journal of Economic Behavior & Organization* 60(3): 373–398.
6. Chen, G., & Starosta, W. J. 1998. *Foundations of intercultural communication*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
7. Davcheva, L. 2003. "Learning to be Intercultural". *Intercultural Experience and Education* 51–67.
8. Euler, H. P., & Rami, U. 2006. *Beruflich erfolgreicher durch Auslandsaufenthalte während des Studiums: Studie zur Evaluierung des Kepler-Internationalisierungsprogrammes (KIP)*. Linz: Trauner.
9. Furnham, A., & Bochner, S. 1986. *Culture shock: Psychological reactions to unfamiliar environments*. London u.a.: Methuen.
10. Grimshaw, T., & Sears, C. 2008. "Where am I from? `Where do I belong?`. *Journal of Research in International Education* 7(3): 259–278.
11. Gudykunst, W. B., & Kim, Y. Y. 1997. *Communicating with strangers: An approach to intercultural communication*. New York: McGraw-Hill.
12. Hall, E. T. 1959. *The silent language*. New York: Doubleday.
13. Hayes, R. L., & Lin, H. 1994. "Coming to America: Developing Social Support Systems for International Students". *Journal of Multicultural Counseling and Development* 22(1): 7–16.
14. Hofstede, G. 1991. *Cultures and organizations: Software of the mind*. London: McGraw-Hill.
15. Kim, Y. Y. 2005. "Inquiry in Intercultural and Development Communication". *Journal of Communication* 55(3): 554–577.
16. Krajewski, S. 2011. "Developing intercultural competence in multilingual and multicultural student groups". *Journal of Research in International Education* 10(2): 137–153.
17. Kiely, R., Clibbon, G., & Rea-Dickins, P. 2006. *Language, Culture and Identity in Applied Linguistics*. London: Equinox Pub.
18. Lin, A. M. 2007. *Problematizing Identity: Everyday Struggles in Language, Culture and Education*. New York: Lawrence Erlbaum.
19. Lin, J.-C. G. 1997. "Asian international students' adjustment: Issues and program suggestions". *College Student Journal* 31: 473–479.
20. Loosemore, M., & Lee, P. 2002. "Communication problems with ethnic minorities in the construction industry". *International Journal of Project Management* 20(7): 517–524.
21. Markus, H. R., & Lin, L. R. 1999. "Conflictways: Cultural diversity in the meanings and practices of conflict". In D. A. Prentice & D. T. Miller (Eds.), *Cultural divides: Understanding and overcoming group conflict*. New York, NY, US: Russell Sage Foundation.

22. Olson, C. L., & Kroeger, K. R. (2001). Global Competency and Intercultural Sensitivity. *Journal of Studies in International Education*, 5(2), 116–137.
23. Pavlenko A. 2004. *Negotiation of Identities in Multilingual Contexts*. Clevedon: Multilingual Matters.
24. Pellegrino V. A. 2005. *Study Abroad and Second Language Use: Constructing the Self*. Cambridge: Cambridge University Press.
25. Roberts C. 2003. "Ethnography and cultural practice: Ways of learning during residence abroad". In G. Alred, M. Byram, & M. Fleming (Eds.). *Intercultural experience and education*. Clevedon: Multilingual Matters.
26. Schweisfurth, M., & Gu, Q. 2009. "Exploring the experiences of international students in UK higher education: Possibilities and limits of interculturality in university life". *Intercultural Education* 20(5): 463–473.
27. Teng, L. Y.-W. 2005. "A Cross-cultural communication experience at a higher education institution in Taiwan". *Journal of Intercultural Communication*. Retrieved December 1, 2018, from <https://immi.se/intercultural/nr10/teng.pdf>.
28. Varner, I. 2011. *Intercultural communication in the global workplace*. New York, NY: McGraw-Hill.
29. Ward, C. 2001. *The psychology of culture shock*. Hove: Routledge.
30. Young, T. J., & Scharner, A. 2014. "The effects of cross-cultural communication education on international students' adjustment and adaptation". *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 35(6): 547–562.

Дмитрук Ольга. Межкультурная коммуникация в сфере высшего образования. В статье проведен анализ особенностей межкультурной коммуникации, в том числе среди студентов, обучающихся по программам академической мобильности. Доказано, что программы академической мобильности имеют положительные черты, среди которых – овладение иностранным языком, приобретение межкультурного опыта и межкультурной компетенции, а также негативными – сложная академическая адаптация, аккультурационный стресс, проблемы с самоидентификацией. Данный вопрос рассматривается сквозь призму теории классификации культур и самоидентификации студентов, оказывающихся в иноязычной среде. Изучена взаимообусловленность таких явлений, как язык, культура и идентичность и то, как они находят свое отражение в процессе обучения студентов за рубежом. Внимание уделено национальной картине мира, которая подвергается воздействию на когнитивном уровне из-за аккультурационного стресса. Рассмотрен механизм межкультурного перехода, который, с одной стороны, включает в себя стресс и преодоления стресса, а, с другой стороны, изучение культуры и приобретения культурно-специфических навыков. Проблемы с начальной адаптацией в ходе межкультурного перехода ведут к стабильному улучшению и завершаются усвоением специфических для культуры навыков, необходимых для функционирования в новых условиях. Психологические проблемы, которые возникают у студентов, связаны, прежде всего, с языком и языковыми барьерами, а также с академическими трудностями и проблемами в социальной сфере. Доказано, что недостаточно высокий уровень владения иностранным языком влияет на эффективность обучения, делает академическую успеваемость студентов значительно ниже, чем в родной стране. Это, в свою очередь, ведет к смещению фокуса с академической сферы в сторону самоопределения и поиска собственной идентичности. Стресс от прохождения социальной и культурной адаптации является неизбежным, поэтому студентам, обучающимся в другой стране, необходимо не только осваивать иностранный язык, но и развивать гибкость мышления и способность адаптироваться к новым условиям жизни. Готовность к трудностям является залогом эффективной адаптации студентов к языку и культуре другой страны.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, академическая мобильность, классификация культур, аккультурационный стресс, межкультурный переход.

Dmytruk Olha. Cross-Cultural Communication in the Sphere of Higher Education. The article analyzes the characteristics of intercultural communication, in particular, among students enrolled in academic mobility programs. It is proved that academic mobility programs have positive features, including mastering a foreign language, acquiring intercultural experience and intercultural competence, along with the negative ones, such as challenges with academic adaptation, acculturation stress, problems with self-identification. This issue is examined through the prism of the theory of the classification of cultures and the identity of the students finding themselves in a foreign language environment. The author studies the interdependence of such phenomena as language, culture and identity and how they are reflected in the process of teaching students abroad. Attention is paid to the national picture of the world, which is affected at the cognitive level through acculturation stress. The article considers the mechanism of intercultural transition, which, on the one hand, includes experiencing stress and coping with stress, and, on the other hand, the study of culture and the acquisition of cultural-specific skills. Problems with the initial adaptation during the intercultural transition lead to a steady improvement and end up with students learning the culture-specific skills necessary for functioning in the new environment. Psychological problems the students experience are associated primarily with language and language barriers, as well as with academic difficulties and problems in the social sphere. It is argued that an insufficiently high level of proficiency in a foreign language affects the effectiveness of education, makes the academic performance of students much lower than in their home country. This, in turn, causes a shift in the focus of attention from the academic sphere towards self-determination and the search for one's own identity. Stress caused by social and cultural adaptation is inevitable, therefore, students studying in another country should

not only master a foreign language, but also develop flexible thinking and the ability to adapt to new living conditions. Readiness for challenges is the key for students' effective adaptation to the language and culture of another country.

Key words: intercultural communication, academic mobility, classification of cultures, acculturation stress, intercultural transition.

УДК 81:070

Вальдемар Жак □

КРИТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МЕДИАДИСКУРСА: СИСТЕМА ПОЛЬСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В БЕЛАРУСИ (НА МАТЕРИАЛЕ ЕЖЕНЕДЕЛЬНИКА “ГОЛОС ИЗ-ЗА НЕМАНА НА ЭМИГРАЦИИ”)

В статье рассматривается одно из наиболее влиятельных и широко разработанных направлений современного дискурсного анализа – критический анализ дискурса, его методы, основные принципы и их преломление в исследованиях, а также излагается метод анализа медиадискурса на примере системы польского образования в Беларуси, который был представлен в период 2014–2016 гг. на страницах еженедельника “Голос из-за Немана на эмиграции”. Посредством критического дискурс-анализа выявлены значимые информационные поводы; основные темы и контексты, в которых репрезентируется польская диаспора как действующее лицо; речевые и когнитивные приемы в представлении ситуаций с их участием. Ситуация поляков в современной Беларуси очень сложная. С одной стороны они представляют значительный процент белорусского общества, с другой же большая их часть имеет проблему с сохранением польской идентичности. Стоит обратить внимание, что польские медиа в Беларуси играют важную роль в процессе становления и развития национального самосознания. Представляют существенный познавательный интерес. Еженедельник “Голос из-за Немана на эмиграции” который издается Союзом поляков Беларуси исполняет такую роль на протяжении ряда лет. Особую значимость критический анализ дискурса демонстрирует относительно этнической проблематики и меньшинства. Проведенный анализ статей, касающейся системы польского образования в Беларуси на страницах еженедельника “Голос из-за Немана на эмиграции”, позволил установить какие тематические проблемы, связанные с современным польским образованием в Беларуси, представлены в прессе; как построен дискурс, как в нем использованы языковые средства; какие рефлексии может принести читателям прочтение вышеуказанных текстов размещенных на страницах еженедельника.

Ключевые слова: критический анализ дискурса, текст, национальное меньшинство, польский язык, медиа, система польского образования, “Голос из-за Немана на эмиграции”.

Постановка научной проблемы и ее значение. Рост заинтересованности дискурсом связан со многими существенными изменениями, среди которых наибольшее значение имеет революционное изменение в сфере гуманитарных и общественных наук. В настоящее время в разных отраслях наук публикуется сотни работ, в которых упоминается слово дискурс. С уверенностью можно сказать, что в последнее время это одно из самых популярных понятий в гуманитарных науках. Павел Шпевак признает, дискурс за важнейшее слово в современной гуманистике. Дискурс вводится в оборот не только с помощью слов, но и с помощью нарядов, конструируя выставки в музеях, устраивая политические манифестации, выписывая рецепты в поликлинике, изолируя заключенного. Нет возможности найти такой ситуации, в которой дискурс не будет выявлен [19, с. 18]. Анализ дискурса является исследованием междисциплинарным, содержащий в себя достижения лингвистики, социологии, психологии, семиотики и других наук. Позволяет на объективный показ того, какое значение для разнообразных общественных процессов имеет письменный или устный текст. Поэтому язык в этой трактовке не является пассивным инструментом, а активным фактором, влияющим одновременно как на человека, который старается передать определенные значения (это своеобразное “принуждение” оратора через конвенции языка: повествовательные структуры, категории и понятия, стили высказывания и т.д.), так и на аудиторию, вызывая определенные положения и провоцируя к действию. Что важное, дискурс вызывает также разнообразные эмоции, одновременно как